Бүхы ертүүдэй пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯТ-МОНГОЛОЙ ҮНЭН

ВКП(б)-гэй Обкомой, БМАССР-эй Верховно Советэй ба ВКП(б)-гэй Улан-Удын Горкомой орган

Апрель 4 1942 он СУББОТО № 81 (3394)

СЭН 15 МҮНГЭН

ЭСЭГЭ ОРОНОО ХАМГААЛГЫН ДАЙНАЙ ҮЕДЭХИ НАУКА БА ТЕХНИКЭ

(„Правдын“ түрүү бэшэгһээ)

Арагшие зэбсэгжүүлгэ болбол дайнай хүби заяае шийшэхэ гол одоо ябалсажа байгаа тон шухала шухасэлнүүдэйнь нэгэнизь юм. Элдэб түрэлэй ба олон янзын айхабтар олон буу зэбсэгүүдээр армиие зэбсэгжүүлхэ хэрэгтэй. Гадна, эдэ буу зэбсэгүүд хадаа эрхим һайн шанартай байха зэргэтэй.

Советскэ арад болбол нимэ эрхим һайн шанартай гоо тоншогүй олон буу зэбсэгүүдээр Улаан Армияа зэбсэгжүүлхэ шаналхай. Улаан Армиин һүр хүсые тоогоогүй, Улаан Армиин личнэ составые ба пайшалхы техникые тэнэг могоо ухаандаа хэрэгсээгэгүй ябадал болбол гитлеровецүүдэй нэдэн олон эндүүрэлнүүдэйнь нэгэниинь байха юм. Мэхэтэ муухайгаар гэнэдхэн добтолжо ороод, советскэ территориин зарымые эзэлээд байхадаа гитлеровецүүд болбол советскэ ажаүйлэлбэриие үгы хэбши, Улаан Армиин гэаншэ буу зэбсэгэ бүтээжэ шадахаяа болёо гэхэ мэтээр бээ эүринтээр бүхы дэлхэйдэ һайрхан хашхаралдаа бэлэй. Немецко-фашистска һүрэт дээрмэшэдые Москвагай дэргэдэ бута сохиһон ябалал ба бэшэшье ошоо газарнуудта яяа һамна сохиһон ябалал хадаа типгэжэ һайрхан хашхаралдадагынь тон дэмы ба шал худал гэжэ тодоруулаа.

Манай түсэн түгэлдэр заводууд тыл уруу саг соогоо нүүлгэгдэжэ, сталинска табажэлнүүдэй үедэ зүүн зүгтэ байгуулагдаһан индустриальна гигантнуудта нэмэри боложо үгэһэн байгаа. Буу зэбсэг ба һомо хэрэгсэлнүүд таһалгарягүйтээр фронтдо эльгээгдэжэ байһан зандаа.

Советскэ арад ба Улаан Армиин хадаа оронойнгоо байгаалиин баялигаар—руда, шулуун шүүрһэн ба нефтээр—айхабтар баян, эдэ баялигнуудые эрхэ сүлдэтэ культурна советскэ ажалай өөсөдхэ байдаг, энээнһээ гадна научна ба техническэ ухаан билигэй туйлай ехээр һалбаран урагшаа дээрэһээ мүн лэ турбилгүй ехэ һүр хүсэтэй. Иимэ байдаг дээрэһээ арадай ажалай бүтээсэ үдэрһээ үдэр бүри һалбаран урагшаа, ажаүйлэдбэрилгээ һүр хүсые туйлай үргэлдээр гаргуулна.

Советскэ наука ба советскэ техникын юу бүтээжэ, юу туйлажа шадаха шадабаритай байһаниие эсэгэ оронoо хамгаалгыг дайн тодоруулан харуулжа үгөө. Советскэ наука ба советскэ техникэ болбол үзэгдөө дуулдагүй хүсэтэй танкнуудые, нэмжээгүй түргэн ябалалтай самоледуудые, хамагые нуу нэрьеи людала ехэ буушуудые зохёон байгуулжа дайсаниие һүрдөөн гайхуулаа.

Советскэ ороной арадуud, славянска арадуud болбол зохёон байгуулжа шадабаритүй юм, тэдэнэй „ухаанниинь үгөрхэгүй гэһэн фашистска бузар булай хардалтые ородуудай танкнуud, ородуудай самоледуud, ородуудай ехэ буушуудые бута хаа сохижо, еөһэдөө зохёон байгуулжа шадабаритайбди гэжэ тодоруулан харуулаа. Улаан Армиин болбол гитлеровска һүрэг дээрмэшэдэһээ һүрэгтүй булюу гэжэ хэдэн олон байлдаанууд тодоруулаа. Энэнь хадаа советскэ научно-техническэ оюун ухаан немецко-фашистскынхиһаа булюу гэжэ тодоруулһан хэрэг болоно. Социалистическэ Ажалай Геройнуудай нэрэ солые бүхы советскэ арад мэдэнхэй. Эдэ геройнуудай оюун билиг болбол эрхим һайн танк, эрхим һайн самолет, эрхим һайн буу зэбсэг боложо гараһан байха юм.

Гитлеровецүүд хадаа эзэмшэһэн оронуудтахи заводуудые дээрмэлэгдэ дай ябуулхын тулада ашаглажа, тэндэхи хүн зонние барлаг богоол болгон заража байдаг. Ябашье тэдэ нохосуу болбол хари үгөнүүдэй техническэ интеллигенциие, тэльнэй научно-техническэ оюун билигые өөһэдынгөө ашаг түһада хэрэглэн заража шадахагүй. Научна үдэлмэри надаа фашистска сабхида лэбһүүлжэ хосоронхой.

Манай оронто научна ба техническэ оюун бодол урда урдынхиһаа хүсэтэйдөөр, эршэмтэйгээр, бүри бүри билигтэйгээр, улам гүнзэгыгөөр бурьялан үдэлмэритлжэ байдаг. Мүнөө наука ба техникын бүхы хүндэлмэрилэгшэдэй, ехэ орондоо дуратай эрдэмтэдэй оюун бодол болбол фронтын эрилтэнүудые хангахын тулада сүм эорюулагданхай. Улаан Армиина зэбсэгжүүлхэ хэрэгтэ, оборонно ажаүйлэлбэридэ үшөө олон шэнэ шэнэ юумэнүүдые бии болгохын тула манай шэнжэлэгшэд ба конструкторнуud бүхы хүсэ шадалараа түдэлмэрилнэ. Шэнэ шэнэ юумэнүүд хэгдэжэл байна. Үшөө ехэ юумые бии болгохо хэрэгтэй.

Манай научна центрнуud—академи, университет ба институдуud—ажаүйлэдбэридэ идэлэн нүүнхэй. Олон олон эрдэмтэд академическэ кабинетуud сообоо гаража, заводуудай лабораториинуудта үдэлмэрилэг болоһон байна. Жэшээлхэдэ, алдарта академикуud нүүдэ Байков, Образцов ба бусад Сталинай нэрэмжэтэ Кузнецкэ комбинадта үдэлмэрилнэ. Үбгэ наһан болоһон академик А. Н. Бах болбол Дунда Азидахи институдта ошожо нэгэ удаа шухала асуудалые шэнжэлэн үзэжэ байна.

Наука ба техникын талаар хэршье ехэ юумэн бүтээгдэһэн байбашье, үшөө ехэ юумэн хэрэгтэй! Мүнөөнэй дайн—моторнуудай дайн мүн. Тэд мотор гэжэ шэнэ наука ба техникэ юм.

Эхэ орондоо турбилгүй дуратай байһан арад илагдашагүй. Эрхэ сүлөө ба хэрэ түрынгөө түлөө амнаһаа героическаар үгэхэдөө бэлэн байһан, дүсэл зоригоо оюун билиг ба наука культуратаа тон нямтаар хослон барилдуулһан арад илагдашагүй.

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕТЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ

УКАЗ

Улаан Армиин Агаарай Сэрэгэй хүсэнүүдэй начальствующи составта Советскэ Союзай Геройн нэрэзэргэнүүдые олгохо тухай

Немецкэ бүдлимтарагшадта эсэргүү тэмсэлэй фронт дээрэ Командованиингаа дайшалхы даалгабаринуудые жэшээтэ һайнаар дүүргэхэ зуураа баатаршалга ба геройство гаргаһанайнь түлөө **Ленинэй орден** ба **«Алтан Одон» медаль** барюулгатайгаар **Советскэ Союзай Геройн** нэрэзэргэ олгохо:

1. Майор **Глазков** Павел Петровичто
2. Майор **Зайкин** Иван Михаиловичта
3. Майор **Минкевич** Франц Адольфовичто
4. Капитан **Шапошников** Александр Ивановичта.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй түрүүлэгшэ
М. КАЛИНИН.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй секретарь
А. ГОРКИН.

Москва, Кремль.
1942 оной мартын 29

Һүүлэй часта

I

1942 оной мартын 23-һаа 31 хүртэрхи турша соо Ленинградска фронтын сэрэгүүдэй буляан абаһан трофей

ЛЕНИНГРАДСКА фронтын сэрэгүүд дайсантай байлдаха зуураа мартын 23-һаа 31 хүртэрхи турша соо 85 ехэ буу, 10 танк, 6 хуягта машина, 65 миномет, 385 пулемет, танк буудаха 28 буу, 173 автомат, 1562 винтовко, 11 радиостанци, ашаанай 129 автомашина, 17 мотоцикл, 3.000 гаран ракетэ, 5583 граната ба гранатануудтай 54 хайрсаг, 7.788 снаряд ба снарядуудтай 150 хайрсаг, 11.300 минэ, минэнүүдтэй 220 хайрсаг, винтовкын 1.291.300 һомо БУЛЯАН АБАБА.

Мүн энэ сагай турша соо 23 немецкэ самолет, 25 ехэ буу, 83 миномет ба элдэб янзын ашаа тээһэн 45 автомашина ҮГЫ ХЭГДЭЭ.

Мартын 23-һаа 31 хүртэрхи турша соо дайсан 12 мянга шахуу солдат ба офицерээ алуулжа гээгээ.

II

1942 оной мартын 21-һээ апрелиин 1 хүртэрхи турша соо Калининска фронтын оэрагүүдэй буляан абаһан трофей

КАЛИНИНСКА фронтын сэрэгүүд мартын 21 һээ апрелиин 1 хүртэрхи турша соо дайсанһаа 6 танк, 27 ехэ буу, 130 пулемет, 21 миномет, 41 автомат, 560 винтовко, 1.400 снаряд, винтовкын 56.000 гаран һомо, 4 радиостанци, 36 автомашына, 8 цистернэ, ашаатай 7 парашют, 130 мори, 300 паар сана, эдеэ хоолтой склад, горючитай ба һомо хэрэгсэлтэй склад БУЛЯАН АБАБА.

Мүн энэ сагай турша соо 35 немецкэ самолет, 39 танк, 443 автомашина, 52 ехэ буу, 23 пулемет, 25 миномет, һомо хэрэгсэл ба сэрэгэй элдэб янзын зэр зэмсэг тээһэн 154 ашаа, һомо хэрэгсэлтэй 6 склад, эдеэ хоолтой нэгэ склад, хамгаалгын 74 пункт, 30 блиндаж ба 32 буудалгын үүр ҮГЫ ХЭГДЭЭ.

Мартын 21-һээ апрелиин 1 хүртэрхи турша соо Калининска фронтын оршондо немецүүд 10 мянга шахуу солдат ба офицерээ алуулжа гээгээ.

СОВИНФОРМБЮРО.

НКВД-гэй тусхай барилгын худэлмэрилэгшэдые шагналга

Оборонно заводуудые барилгын талаар правительствын даалгабаринуудые богонихон болзор соо жэшээтэ һайлаар дүүргэһэнэйнгээ түлөө НКВД-гэй тусхай барилгын бүхэл худэлмэрилэгшэд СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указаар шагналгадаа:

Ленинэй орденоор—Абрамович И. М., Делгов Ф. Г., Лепилов А. П., Смирнов В. В., Терещенко Е. М.;

Ажалай Улаан Тугай орденоор—Бабушкин А. С., Кудрявцев А. И., Орлов Г. М., Саблин И. И., Финкельштейн С. Г., Якушев М. К. ба бусад—хамта 36 хүн;

«Хүндэлэлэй тэмдэг» орденоор—106 хүн;

«Ажалай баатаршалгын түлөө» медальгар—110 хүн;

«Ажалай отличиин түлөө» медальгар 77 хүн шагналгадаа.

(ТАСС).

Эрхим бэлэдхэл үндэр ургаса хангаха

„Улаан Шанаа“ колхоз муу бэшэ тухеэрэлгэтэй

Тоорын сомоной «Улаан Шанаа» гэдэг артель (түрүүлэгшэнь нүхэр Фролов) хадаа табарангаа тарилгые хаһа саг соонь үнтэргэхын тулада, тэрээндэ бэлэдхэхэ худэлмэрие эртээнһээ эхилһэн байгаа.

Тус колхоз үнтэргэшэ жилдэ 487 гектар тарилга хэһэн аад, мүнөө 563 га тариха түсэбтэй юм. Энээнэй хэрэгтэй 937 центнер үрһэнэй тарилгые хүсэд бэлэн болгоихой.

Мүн тэрэшэлэн машинда зэбсэгүүдээ һэльбэн зайажа 25 плуг, 3 морин сеялкэ, 18 зигзаг ба 26 модон борной бүрин бүтэн болгобо. Тарилгатай газарые үтэгжүүлхын тулада поле дээрэ 4 мянган шарга таг шэбхэ зээһэн, 30 центнер шубуунай аргал суглуулһан, саһа тогтоолгые түсэбэй ёһоор дүүргэһэн байха юм.

Энэ колхозой 1-дэхи бригадын бригадир комсомолец 17 наһатай Гулганов болбол хабарай тарилгада хэрэгтэй бүхы юумэ бүри мартын 10 хүртэр дүүргээ һэн. Ефремовскэ звеножо үдэлмэрилдэг Кулсегенова, Мархуева, Бахалханова гэгшэд үлэрэйнгөө норые 100—120 процентһээ доошо бэшэ гүйсэдхэнэ.

Б. БАЛДАНО.

Оборонын фонддо зорюулһан тарилга

Верхне-Тальцын сельсоведэй „СССР-эй Оборонo“ гэжэ колхозой дэргэдэхи комсомольско организаци (секретаринь нүхэр Жалсараев) советскэ оронойнгоо оборонын фонддо зорюулан 5 гектар ороохото культурануудай тарилга хэхээр бэлэдхэжэ байна.

Эндэ комсомолец нүхэр Очирдоржо Чимитов гэгшэ комбайнерай мэрэжэлые шудалба. Баһа Цындэмэ Цыбенова, Галина Кабирова, Семен Емельянова гэгшэд энэ хабар тракторай рульда һууха юм. Залуу комсомолец нүхэр Цыренжап Дондоков гэгшэ сар һургалгын дүрэлтэй боложо, үбгэн колхозник Лубсан Базаровичтай хамта 10 сар һургаха байһан аад, 6-ень һургаба. Мүнөө тэдэнэй хуллөөд, сабшалангай ба тарялангай газарта шэбхэ зөөхэ ажалда унажа байна. Гэхэ зуура тус колхоз энээнэй урда тээ саркуудые һургажа хүдэлмэридэ хуллэхэ гээшые огтошье хэрэгсээдэггүй бэлэй.

Гэхэтэй хамта, культурна болбосон байдал түхеэрхэ хэрэгтэ 8.554 түхэриг мүнгэн һомологдоо. Эндэ радиоузел, клуб, бани гэхэ мэтые шэнээр барихаар хараалагдаа.

Заиграй. ***Д.ДАГБАЕВА.***

„Колхоз болбол талханай фабрика мүн. Тиимэ тула эрэгтэй ба эмэгтэй колхозникуud фронт дээрэ байһан боецуud шэнгээр бүхы уялгануудаа тон нариинаар дүүргэхэ ёһотой“.

М. Калинин.

ВКП(б)-гэй Закаменай айкомой ба аймсоведэй гүйсэдхэхэ комитедэй зууршалгаар Республикын Хүндэлэлэй доскада бэшэгдэгшэдые нэрлэбэл:

1. Бур-Цакирай сельсоведэй **„Улаан Октябрь“ колхоз** *(түрүүлэгшэнь нүхэр Дашиев)* эрхим сортын тарялгаа үрһэндөө хаагаад ба машина зэбсэгүүдээ һайн шанартайгаар заһажа дүүргээд байна. Үбэлэй сагай агротехническэ хэмжээ-ябуулгануудай түсэбые 117 процент гүйсэдхэбэ.

2. Хамнийн сомоной **Молотовой нэрэмжэтэ колхоз** *(түрүүлэгшэнь нүхэр Будаев)* хабарай тарилгада балэдхэлые сүм дүүргээ. Эндэ үрһэниинь ба хүдөө-ажахын машинануудынь бэлэн, агротехническэ хэмжээ-ябуулганууды эрхимээр бэелүүлһэн байха юм.

3. Мыло-Бортын сомоной **Калининай нэрэмжэтэ колхоз** *(түрүүлэгшэнь нүхэр Дугаров)* хабарай тарилгын үрһэ хаалга ба сэбэрлэгые, агротехническэ хэмжээ-ябуулганууды түсэбһөө 50 процент үлүү дүүргэжэ, тарилгын кампанида сэрэгэй гуримаар бэлэдхээ.

Шалгалта дээрэ юун элирээб?

Сахьяновагай нэрэмжэтэ артельдэ 560 центнер үрһэниинь дутуу байба.

Һаяхан Дээмэ-Бургалтайн сомоной Сахьяновагай нэрэмжэтэ колхозой членуud болбол 1942 оной дайшалхы хабарай тарилгада хэрэгтэ бэлэдхэл хэһэнээ шалгахын тулада поле дээрээ тушалгын гаралга эхилдэбэ.

Энэ колхозой гараганажалгай турбан бригада 74 плуг, 15 борной, 2 сеялкэ, 2 культиматораа хуллөөд гараһан байгаа. Хомут тоногуud ба машина зэбсэгүүдэй талаар дутуу зүйлнүүд олдоогүй, барандаа шанар һайнтай гэжэ сэгнэгдэбэ. Мори унаагай түсэ шадалынь ябала һайн.

Шалгалтада гараһан турбан бригадын дунда№ 1 бригада (бригадирынь нүхэр Зазбалаев) үлэмжэ һайн бэлэдхэл тэһэн бүтээгаа гэжэ шалгарба. Энэ бригадын полевой стан дээрэ колхозниуудай байха таатай зогсол байра байдаг, нинтын столово, бани ба улаан булан нэгдэхэ юм. Баһа нарай түүгэтэй эхэнэрүүдэй байха тусгай комнатэ түүхэрэгдээ. Полевой станай гаргаалгуурхи бог бүрдэгынь арилгажа, арюун сэбэр болгоһон байна.

Иимэд байхада хамаг бүхы юумэнь муу бэлэн болоһон хэбертэй. Тэгэд, үнэндөө түс артельдэ аяар 560 центнер үрһэниинь дутуу байнал! Зүгөөр, колхозойнь правленин үрһэнэй дутууе нүсэлдүүлхэ тушаа эрид хамжэ абажа байһаншье һаань, Сахьяновагай нэрэмжэтэ артелиин түүтэлбэрилгэшэд тарилгын бэлэдхэлэй гол шухала асуудал—тухай саг болгоор соонь анхараагүй байгаа гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

К. БАДАРХАНОВА.

СОВЕТСКЭ ИНФОРМБЮРОҺОО

Апрелиин 1-эй үдэшын мэдээсэл

Апрелиин 1-эй туршада фронт дээрэ ямаршье шухала юумэ болоогүй.

Мартын 30-да, урда мэдээсэгдэһэн 25 немецкэ самолет үгы хэгдэһэн бэшэ, харин нарижуулагдаһан барилгын ёһоор, 31 немецкэ самолет үгы хэгдэһэн байна.

Мартын 31-дэ 24 немецкэ самолет үгы хэгдэбэ. Манайхин 13 самоледоо гээгээ.

* * *

Мартын 31-дэ манай авиацийн частьнуud хэдэн немецкэ танк, сарэт ба ашаа тээһэн 110 автомашина, һомо хэрэгсэл тээһэн 70 мори тэргэ, полевой ба зенитнэ 22 ехэ буу, зенитно-пулеметно 21 үүр, 32 миномет, пулеметно 25 үүр үгы хэһэн ба гэмтээһэнһээ гадна, түмэр хартын 9 вагон, 1 паровоз һандаргажа, ангарые галдаан, дайсанай 6 фото шахуу ябган сэрэгүүдые тараан сохиһон ба зарымыень үгы хэһэн байна.

* * *

Ленинградска фронтын зарим участогуud дээрэ ябуулгаа хэжэ байһан манай сэрэгүүд һүүлэй үдэриүүдэй туршада хэдэн амжалтатай ябуулганууды хэжэ, 3000 шахуу немецкэ солдат ба офицерые үгы хэбэ. Плендэ абтаһан түнүүд бии. Манай боецуud дайсанай эсэргүүсэлтын узелнуудые дараа илаад, 22 немецкэ ДЗОТ ба блиндажые һандаргажа, 6 танк, 11 ехэ буу, 22 станково пулемет, 33 миномет, 2 хуягта машина ба 2 ашаанай автомашина үгы хэһэн байна. Зенитнэ артиллериин ба ябган сэрэгүүдэй буудалгаар 4 немецкэ самолет унагаагдаа. Манайхин дайсанай 6 танк, 2 хуягта машина, 34 ехэ буу, 106 пулемет, 25 миномет, 400 винтовко, 524.000 һомо, 2.800 снаряд, 5.800 минэ, 7.700 граната, хаһэн арбаад мотоцикл ба велосипедуud. 20 километр үгэ телефонно угаһа ба сэрэгэй бусад зөөри буляан абаба.

Нүхэр Мироновой команда доро ябаһан гвардейскэ часть (Баруун фронт) хаагуу шанга байлдаа хэжэ нэгэ һуурин газарһаа дайсаниие нашаан гаргаад, тэрэ эзэлһэн рубежнүүд дээрээ бэхижэн тогтобо. Немецүүд алдаһанаа тэхэрюулхэ гэжэ һэгэлгэ хээд тэрэнь бүтээгүй. Манай боецуud дайсанай контратакые гэдэргэнь сохижо тэлэнэрые ехэ гэмтэдэ оруулаа. Нэгэ һуурин газарта орохоон замуud дээрэ дайсанай 200 гаран үхээри үлэбэ. Плендэ абтаһан түнүүд бии.

* * *

Младша лейтенант Боондарчугай командалаг батарейн минометчинуud гвардеецуud немецкэ ябган сэрэгэй бөөгнэрэлгэнүүдые ажаглаад урагшаа дабшажа, дайсаниие буулгаһан байгаа. Миномет чигуур хэдэн буудалгаараа гитлеровецуудые тараан сохиижо, тэдэнэй 19 солдадые хүлаан һалгаад. 3 станково пулемет буляан абаба.

* * *

Ехэ буугай наводчик гвардеец нүхэр Кузнецов гэгшэ нэгэ байлдаанда баатар зоригтойгоор ябуулгаа хээ. Энэ болбол дайсанай ябуулгаа байгар нээмэл позициһаа немецуud ба тэдэнэй башижүүлгэнүүдые ямаа бута сохибо. Гитлеровецуud манай гвардеецын ехэ буу тээшэ өөһэдынгөө танк ябуулаа. Нүхэр Кузнецов шархатаһаншье мүргөө буудалгаа үргэлжлүүлжэ, хэдэн снарядаар дайсанай машиные галдаба. Энээнэй түүлөөр баатар зоритто артиллерист немецуудэй гэмтээгдэһэн танкынгаа хойноһоо ябуулһан трактор-татачые үгы хэһэн байгаа.

* * *

Улаанармеец-снайпер нүхэр Архангельский гэгшэ 5 удэр соо 42 гитлеровецые үгы хэбэ.

* * *

Ленинградска областийн эзэлгдэһэн территори дээрэ ябуулгаа хэжэ байһан нүхэр В. гэгшэн команда доро ябаһан партизанска отряд немецкэ армейскэ складуудһаа холо бэшэ нуугаа түхеэрээ. Нэгэ хэдэн час болоод байхада немецкэ нэгэ взвод солдадуудаар һахигдаһан ашаанай хоер автомашина харгы дээрэ харагдаа. Партизанска отрядай боецуud дайсанай машиннануудые граната нуудаар шэнэ. 222 солдатай дайсанай взвод барандаа үгы хэгдэбэ.

Апрелиин 2-ой үглөөнэй мэдээсэл

Апрелиин 1-эй һүниин туршада фронт дээрэ ямаршье шухала хубилалтануud болоогүй.

* * *

Калининска фронтын нэгэ участок дээрэ ябуулгаа хэжэ байһан манай часть немецуудые түрихэ ябадалаа үргэлжэлүүлжэ, нэгэ үүдэр соо дайсанай 300 гаран солдат ба офицерые үгы хэһэн ба танк буудаха 20 ехэ буу, 8 станково пулемет буляан абаһан байна. Мүн энэ үүдэр ондоо нэгэ участок дээрэ манай боецуud 185 гитлеровецые үгы хэбэ.

* * *

Баруун фронтын нэгэ участок дээрэ манай буудалгын часть гэб гэнтын сохиито хэжэ, немецүүдэй дайшалхы һахюулые үгы хэгэд, нэгэ һуурин газарта суумэрэн оробо. Улаанармеецүүд үйлсын байлдаануудай үедэ 130 гитлеровска солдадые үгы хээд, 4 пулемет, 7 автомат, 8.000 һомо ба бусад трофей буляан абаа.

* * *

Манай нэгэ частийн добтолгые зогсоохо гэжэ гитлеровецуud хуягта машиннануудай отрядые ябуулаа. Ахалагша сегжант Сараев, улаанармеец Данишников ба Башнов гэгшэд дайсанай машиннануудые дүтэ ерүүлээд, тэмк буудаха буунуудаар буулгаба. Немецуud 4 хуягта машинаяа гээгээд гэдэргэ тонилһон байна.

* * *

Нүхэр М. гэгшэн команда доро ябаһан калининска партизанууудай отряд гитлеровецуудэй өөлөөн нэгэ тосхондо добтолго хэжэ, немецкэ комендатурын байһан гэрые бэлэлэд, сонсоорнь хэдэн граната нуудые шэдэ. Һалюулнуудые ба полицейскэнүүдые үгы хээд партизанууд хоргодообо.

* * *

«Солдадуud байлдаха дурагүй. Добтолгоһон солдадуud гражданска хубсаһа үмдөөд город ба тосхонуудаар хоргодоно. Һаяхан манай дивизи добтолго хэхые бэлэдхэһэн юм, тэгэ эгээ һүүлэй үедэ олон солдадуud тэрьедэжэ гүйлгээд, тарялашанай гэрнүүд сооруур орожо хоргодоошоо. Офицернүүдэй зандаралга ба заналганууд туһа болоогүй. Дивизийн командир генерал Бурзотеск гэгшэ өөрөө гэрнүүдээр түйжэ, хоргодоһон солдадуудые шэрэжэ гаргаа һэн»,—гэжэ 85-дахи румынска полкын 3-дахи ротоһоо плендэ абтаһан ефрейтор Ион Тудер гэгшэ хэлэнэ.

* * *

Гитлеровска бандидуud Смоленска областийн Юхновска районой Озеры гэдэг деревнийнэ сухарихадаа 16 колхозниые ба шархатаһан 16 улаанармеецые буудан алаа. Алагдаһан колхозниуудай дунда: Воробьев М. ба тэрээнэй хүбүүн Николай, Воробьев И., Алистархов П. ба тэрээнэй хүбүүн Афанасий Алистархов П., Старишков В., Золотов В., Разумовский В., Новиков С., Ловков Я., Никаноров Е. гэгшэд ба бусад бии.

ЭСЭГЭ ОРОНОО ХАМГААЛГЫН АГУУЕХЭ ДАЙНАЙ ФРОНТНУУД ДЭЭРЭҺЭЭ

Артиллеристнүүд тагнуулшадые аршалаа

БАРУУН-УРДА ФРОНТ. (ТАСС-эй тусхай корреспондент). Манай фронтын нэгэ участок дээрэ ябуулгаа хэжэ бэлдэһан энскэ часть һүүлэй үдэшүүлтэ шэнэ шэхэ дайшалхы амжалтануудые туйлаба. Нугар Губченкын пулеметно расчет болбол манай ябган сэрэгэй пабшалтада ходо һаалта хэжэ байһан дайсанай пулеметые дараа һалгаагаад, контратака хэхээр бэлэдхэжэ байһан дайсанай подразделениие тараан сохёо.

Манай тагнуулшад урдынгаа хэбээр эрхим һайнаар шалгарна. Бүлэг боецүүдтэй хамта сержант Сидоренко гэгшэдэ «хэлэ» оложо ерэгты гэжэ захиралта үгтэнэн байгаа. Һүнгиюөө тагнуулшад немецкэ траншей тээшэ нэбтэрэн орёобо. Удаахан хүлеэхэ нэрэгтэй болюбо. Гэбэшье, дайсанай эшэлэнһээ 14 автоматчик гараад, манай позици тээшэ зүглэбэ. Немецүүдые 15 метр хүртэр дүтэ ерүүлээд, Сидоренко болбол «Бооэ тушаагты» гэжэ хашхараа. Немецүүд тэрьедэхые һэлэбэшье һаз тагнуулшадай мэргэн буудалгада дайрагдаһан байна. 14 фашистһыа өөрынгөө блиндаж хүртэр ороёдоо гурбанниинь түйлдэжэ шүрэбэ. «Хэлэ» барижа абаад манай тагнуулшадай частьдаа бусажа ябахадтэ хойноһоонь нэгэ взвод немецүүд намнаа. Манайхиние намнажа ябахыень артиллеристнүүд ажаглаад, фашистнуудые буушаба. Ороёдоо гурбан снаряд табяад байхадань немецкэ взводһоо нэгэшье солдат үлеёгүй.

Л. РОЗОВ.

Танкнууд дайсанай хамгаалгые штурмовална

КАЛИНИНСКА ФРОНТ. (ТАСС-эй тусхай корреспондент). Лейтенант Васинай экипаж дайсанай айхабтар шангаар буудажа байбашье һаань немецкэ обороныи гүн уруу шуумайн орожо, дайсаниие штурмовалба. Танк болбол хэдэхэн минутын турша соо танк буудаха 3 үхэр буу, 2 ДЗОТ ба бүхэжүүлэгдэмэл пункт болгодоһон 3 гэр үгы хэ. Энэ байлдаанай үедэ танкнь минэдэ дайрагдажа гэмтэһэн юм. Теэд, экипажынь гэмтэһэн танкаа түргэн зайлабариулаад дайсанай шимгаалгые дахин штурмовалжа ороёо. Энэ үедөө буудажа ба танкынгаа гүсенитануудаар 6 өтэ буу, 4 миномет, 3 станково пулемет, пулеметно 6 үүр үгы хэһэн ба немецкэ ябган сэрэгэй полкын штабые бутга сохиһон байна.

Дайсанай бүхэжүүлгэнүүдые атаковалха үедөө танкын командир лейтенант Чуликов гэгшэ мэртагдашагүй баатаршалга гаргаба. Тэрэ болбол мэргэн буудалгаараа дайсанай 3 өтэ буу, пулеметно 5 үүр, 3 станково пулемет ба 3 миномет үгы хэ. Лейтенант Чуликов бухы һомонойнгоо дуулаха танк сооһоон гараад фашистнуудай орхиһон өтэ буугаар тоншижо ябаһэн дайсаниие модажа эхилбэ. Тэрэ болбол 30 снарядаар 45 гитлеровецые сэрэгэй ашаа тээһэн 8 мори тэргэ ба походно кухни үгы хэбэ.

Финскэ фашистнуудай карательна отрядые бута сохилго

КАРЕЛЬСКЭ ФРОНТ. (ТАСС-эй тусхай корреспондент). Фронтын нэгэ участок дээрэ нүхэр Г. гэгшэн команда доро ябаа партизанска отряд финскэ фашистнуудэй карательна отрядтай ой соо ушаршаба. Бандидууд шитэжэ дайралдашахабли гэжэ оготошье һанаагүй ябаһон дээрэһээ байлдаанһаа зайлаха аргагүй байбэ.

Партизануууд үсэд шанга байлдаанай үедэ дайшалхы мэргэжэл шадабаряа харуулба. 40 сагаан финнүүд алагдаһан ба 3-нь плэндэ абтаһан байгаа. Партизануудһаа нэгэ нүн алуулһан ба гурбан хүн шэрхэгдэһэн байна. Арагай түлөө үһеөгөө абатшад 23 автомат, 8 винтовко, 14 ташуур буу, хэдэн мянган һомо ба сэрэгэй онгошье зөөри хогшол булаан абаба. Карательна отрядһаа үлөгшэдынь эхи захагүйгөөр ой соогуур таран зугадаһан болобошье баригдаһан байна. Зургаан бандидууд зугадаха гэжэ һэдэһэн байбашье минэдэ дайрагдажа хосорбо.

П. БАРАННИКОВ.

МҮРЫСӨӨНДЭ ИЛАХЫН ТҮЛӨӨ!

Фронтовой бригадануудые олоор байгуулжа, Майн нэгэниие амжалтаар угтая!

★ ★ ★

Станогуудаа өөһэдөө заһабарилна

Майн урда тээхи мүрысөөндэ ороходоо абаһан социалистическэ уялгануудаа үлүүлэн дүүргэхын түлөө Улан-Удын депогой худэлмэришэд хоёр гурбан дабхар хүсөөр ажаллажа байна. Депогой цехүүдээр лунинецууд ба фронтовой бригадануудай тоо үдэр бүри ургана.

Механическа цехын мастернууд нүхэд Киселев ба Домбровский гэгшэдэй хутэлбэрилдэг фронтовой бригадануud халаанайнгаа даалгабринуудые 280—300 процент дүүргэхэтэеэ хамта станогуудаа өөһэдынгөө хүсөөр заһабарилдаг байна.

Мүн нүхэр Герцог гэгшын бригада нэгэшье голодоһогүйгөөр худэлмэрилдэг болоо. Энэ бригадын худэлмэришэд нүхэд Цикалюк, Довнарович, Шибанов, Гордеев, Иванов ба бусад үдэр бүри 200 гаран процент үгэхэһөө гадна, станогуудаа саг үргэлжэ өөһэдөө заһабарилжа ба сэбэрлэжэ, хэдэн хүнэй хэхэ худэлмэрише халана.

Тэрэшэлэн энэ цехын дэргэдэ һаяхан эмхидхэгдэһэн фронтовой бригадынхид барандаа лунинска худэлөөндэ оролсонхой.

П. Гаврилов.

Нимэр хандажа болохогүй

Улан-Удын шалэй механизированнэ заводой бухы цехүүдэй худэлмэришэд шэнэнүүд уялгануудые абажа, Майн урда тээхи социалистическэ мүрысөөндэ оролсоод, стахановоогоор ажаллажа байнад.

Керамическа цехын худэлмэришэдэй олонхидынь эхэнэрнүүд. Эдэнэр хушда жэшээгээр үдэр йнгөө даалгабринуудые саг үргэлжэ 130—140 процент дүүргэнэ. Энэ цехын мастер нүхэр Скоблик гэгшэ оборонно удхашанартай нарин мэргэжэл шудалаад, тусхай заалы бүтээхэдээ ходо болоорһоонь урид ба һайн шанартайгаар дүүргэнэ.

Мүн шэлнүүдые ябталха хайрсаг үйлэдбэрилдэг цехын худэлмэришэ нүхэр Я. Я. Поляков Майн урда тээхи мүрысөөнэй үдэрнүүдтэ үдэр бүри 170—180 процент үгэжэ байна.

Эүгөөр, тус заводой зарим цехүүдэй хутэлбэрилэгшэдэй, социалистическэ мүрысөөнэй худэлөөе хутэлбэрилэгүй. Шэл отолого ба ябталалгын цехын худэлмэришэд нүхэд Третьякова, Красулина, Будаева ба бусад тус цехын начальник нүхэр Тарасов гэгшын тусхайта ажалда болошогүй хойрогоор хандадаг дээрэһээ февраль ба мартынгаа даалгабринуудые ороёдоо 40—50 процент дүүргэһэн байха юм. Ушарынь, энэ цех хадаа шэл ябталха хайрсагаар хүсэд хангагдаагүй байна. Тиимэһээ тус цехын олонхи худэлмэришэд нэгэ үдэр соо мянга 40—50 процентые худэлмэрөөр хангагдахией бэлдаг. Теэд эдэнэр цехын начальник нүхэр Тарасовэй хойрог ябадалhаа боложо, зарим үдэрнүүдтэ худэлмэрилгөө үнэтэ сагые мини һуужа үнэргүйдэг байна. Эндэхи худэлмэришэд сүлеетэй сагтаа оньоо худэлмэрилхэ хүсэжэ цехыгээ начальникта үдэр, час бүрилин эрилтэ хэдэг байбашье, «тааһар мянга байһандаа яахашьегүйт, эдэ бүтэдые бии ажасахаб» гэһэн гарюу абадаг байха юм.

Шэл ябталха хайрсагуud, ямар шалтагаанһаа лутгаб гэхэдэ, хайрсаг үйлэдбэрилдэг цехын зарим хэрэгсэлнүүдээр хүсэд хангагдаагүйһээ болоно.

Шэлэй механизированнэ заводой зарим цехүүдэй эдэ мэтэн бага бэшэ дутуунууд падаа ямагтал эндэхи хутэлбэрилэгшэдэй, ялангаяа эдэ цехүүдэй начальникууд Тарасов ба Захаров гэгшэдэй харюусалгагүй ябадалhаа дундыдана.

Саашадаа ямэ болошогүй ябадалнуудые тэсэхэ аргагүй. Сэрэгэй үеын байдалда худэлмэрилжэ байһан хүн бүхэн нэгэшье минутын турша соо ажалгүй байжа болохогүй. Шэлэй заводой дирекци, партийна ба нилтын организацинуud болбол эндэ дурсагдаһан дутуунуудые ойрын үдэрнүүдтэ усадхаха үүлгэтэй.

С. МАНЖИГЕЕВ.

Унаһан малгайгаа абангүйгөөр

Германска хара алууршадта эсэргүү советскэ арадай эсэгэ ороёо хамгаалгыа агууехэ дайнай хатуу шанга үдэрнүүдтэ Баунтын аймагай Ципиканска механическа мастерскойн худэлмэришэд унаһан малгайгаа абангүйгөөр, урмагай соотойгоор ажаллажа байнад. Дайнай эхилхэтэй тамда хоёрэуутанай эргэлэ жагсаһан эрхим токарь нүхэр Петр Непопадов, слесарь Петр Карпов гэгшэд. Майн урда тээхи социалистическэ мүрысөөндэ оролсоһонһоо хойшо бүри эршэмтэйгээр худэлмэрилжэ, үдэр ерэхэ тудам үлүү ехэ амжалтануудые туйлана.

Мүн электросварщик нүхэр Иван Корецкий, түмэршэ дархан Николай Брагин ба балташа нүхэр Вениамин Файфор гэгшэд мүрысөөндэ оролсохоо шэнэр абаһан уялгануудаа бодотоор бэлдүүлжэ байна.

(«Красный Баунт» газетэһээ абтаба).

Нэгэшье хоролтогүйгөөр түлжүүлнэ

Хоринск айматай түрүү колхозууд малай түл абалгые һайн бэлэдхэлтэйгөөр угтаад, хоролтогүйгөөр түлжүүлжэ байна.

Аналгай сомоной Ждановай нэрэмжэтэ артелийн членүүд мүнөө жэлдэ абаһан түлнүүдээ нэгэшье хоролтодо оруулаагүй. Гадна вне колхозой хэдэн олон понин эхирлжэ 2—2 хурьга түрөө. Дээдэ-Курбын сомоной «Шэнэ амжал» артель энэ жэлэ абаһан 500 гаран турьга ба 80 шахуу тугалнуудаа хоролтодо оруулаагүй тобир тарганаар онцо оруулжа байна. Энэ артелийн һаалиша нүхэр Балжит Бардуева 11 тугал нэгэшье хоролтогүйгөөр абаба.

Тэрэшэлэн «Улаан одон», Сталинай, Карл Маркысын нэрэмжэтэ артельнүүд шэнэ түлнүүдээ һайнаар абажа байна.

Мүнөө эдэ колхозуудай фермэнүүдэй бухы һаалишад «колхозуудта ба совхозуудта зайуу малые хоролтогүйгөөр түлжүүлхэ ба алуу малай тоо толгойе олошоруулха тэмцэлэнүүд тушай» ССР Союзай Сонгаркомой ба ВКП(б)-гэй Центральна комитетэй тогтоолые гүнзэгытөөр ойлгожо үнэн хэрэг дээрэнь бэлдүүлхын түлөө хатан дахиная зүбшэн хамсажа байна.

Ж. БАТОИН.

ХИЛЫН СААНАҺАА

• • •

Номгон далай дээрэхи дайниие эрхилхэ сэрэгэй зүблэл Вашингтондо эмхидхэгдэбэ

ВАШИНГТОН, мартын 31. (ТАСС). Номгон далай дээрэхи дайниие эрхилхэ сэрэгэй шэнэ зүблэл эмхидхэгдэбэ гэжэ Сагаан Байшан тушаагдаа. Апрелийн 1-дэ эгээ түрүүшэн заседани болоо. Тус заседани дээрэ США-гэй президент Рузвельт, австралийска гадаада хэрэгүүдэй министр Эватт, США-даха новозеландска посланник Нэш, США-даха голландска посланник Лоундес, канадска дипломатическа миссиин советник Ронг, хитадай гадаада хэрэгүүдэй министр Сун Дзе-Вень, США-да һуугаа англійска посол Галифакс гэгшэд байлцаха.

«Номгон далай дээрэхи дайниие хамгадаа ябуулха шухала асуудалнуудые тус зүблэл дээрэ хэлсэжэ байгаа» гэжэ пэблэлэй түлөөлэгшэдтэ Рузвельт дуулгаба.

Мадагаскарай удхашанар

ЛОНДОН, апрелийн 1. (ТАСС). Рейтер агентствын Вашингтонһоо дамжуулһанай ёһоор, союзнигуудай хэлхээ холбоо ба зам харилсаануудые таһа татахэ зорилготойгоор Энэдхэгэй далай уруу японтоной дабшаһан ябадал болбол Мадагаскар аралай пуби зааян тухай олонитын анхарал ехээр хандуулна. Мадагаскар арал болбол стратегическэ талаараа айнабтар ехэ шухала удхашанартай арал юм. Американска ба англійска флодуудай томо томо корабльнуудай байрлахада ехэ таарамжатай юм. Тус аралай хойто үзүүртэ байһан порт болбол шанга шуурган һалхинһаа корабльнуудые халхалжа шадаг. Энэн шэнгэ һайн порт бүхы Энэдхэгэй далай дээрэ түгы юм, тиимэ тула стратегическэ талаараа нилээд ехэ удхашанартай порт болоно.

Добрая Надежда гэжэ хушуунда дутэхэнэ хэрбээ лайсан байрлаа һаа Энэдхэгэй далай дээгүүр ябаха үһан замуудые эзэлэхэ союзнигуудта нилээд түбэгтэй эрхэ байдалые би болгохо байна.

Норвегидэ ги германска сэрэгүүдэй ,һанал муудаа

НЬЮ-ЙОРК, апрелийн 1. (ТАСС). «Нью-Йорк Таймс» газетын корреспондентын Стокгольмһоо дамжуулһанай ёһоор, Хойто Норвегидэ байрлуулагдаһан 4 германска дивизийн солдатуудай һанал ехээр муупанхай. Германска солдадууд хадаа дайнай үнжагайрһан ба Норвегийэ гэстапын дешхон шэрүүнээр аалиалдаг тухайда айхабтараар дуулга гутаһан һанал бодолые тон эли тоотоор хэлэдэг. Гестапада баригдажа туйлай ехээр таагалуулһан норвежецүүдые тмеөрһөн үгэ хэлээ гэжэ гэмнүүлһэн 4 немецкэ солдат Бодо городто буудуулжа саазалагдаһан байна. Гердла арал дээрэхи аэродромые харуулжа байһан бухы состав болбол арестовалагдажа Германи уруу ябуулагдаа. Энэ аэродром дээрэ гал түймэр боложо 2 бомбардировщик шатажа байна.

Германска сэрэгэй предприятинуудые нүүлгэжэ байна

ЦЮРИХ, (ТАСС). Немецкэ засагаарши болбол Германийн баруун хойто хубида байһан хэдэн олон сэрэгэй предприятинуудые айхабтар яаралгайгаар зүүн урда районуud тээшэ нүүлгэжэ эхилээ гэжэ Дюссельдорф городһоо һаяхан ерэһэн шведска инженер хэлэһэн байна. Сэрэгэй ажаглэдбэринүүдэй зарымниинь Чехословакиа ба Дэдэ Силези нүүлгэгдэхэнь. Зарим заводуудые Хорвати уруу нүүлгэхээр байна. Немецүүдэй хэлэтэгэй ёһоор, хоёр голехэ шалтагаанһаа эдэ заводуud нүүлгэгдэжэ эхилээ гэбэл: нэгэниинь, англійска бомбардировщикуудай побтолгоһоо аршалхын тулада, хоёрдохиинь, Балканадахи түүхэй эдэлэнүүдтэ тэдэ заводуудые дутэлүүлхын тулада гэжэ тэрэ инженер малуулбэ. Сэрэгэй заводуудые нүүлгэһэн ябадал сэрэгэй хэрэгэй хэрэгсэлнүүдые бүтээхэ хэрэгые һуларуулжа болоно гэжэ германска ажаглэдбэриин эзэдэй дунда айһан ябадал үзэгдэдэг. Немецүүд болбол Франциин сэрэгэй зарим заводуудые үүрэ зүг тээшэ нүүлгэхэ һанаатай гэһэн һураг үгэ дэлгэрэнхэй.

НОМГОН ДАЛАЙ ДЭЭРЭХИ ДАЙН

(Мартын 29-һөө апрелийн 1 хүртэрхи телеграммануудай шэнжэлэл)

Бирмэдэ үсэд шанга байлдаанууд үргэлжэлөөр. Үлэмжэ хатуу шанга байлдаан Бирмэдэхи хитад сэрэгүүдэй хамгаалжа байгаа Тоунгу городой секторто болоно. Японтон городой зүүн хубине эзэлээ. Теэд, дайсанай хоёр дахин булюу, хүсэтэй байбашье һаань хитад сэрэгүүд японтоние мартын 29-дэ намнан гаргажа, городой энэ хубида өөрынгөө хяналтые дахин тогтоообо. Хитад сэрэгүүд түмэр харгые зүбшуулэн фронтын юрэнхы линиие барижа үргэлжэлөөр.

Байлдаанууд тэрэшэлэн Проме городой секторто болоно.

Филиппинэдэ һүүлэй үдэрнүүдтэ Батаанска хахад арал дээрэ шухала байлдаанууд болоо. Японско сэрэгүүдэй бухы атаканууд өөһэдтөө ехэ гэлтэтэйгээр сухарюса сохигдоһон байгаа. Японско авиаци фронтын бухы линиие зүбшуулан ябуулгаа хэжэ, американска сэрэгүүдэй позицинуудые ба тылнүүдые бомбодоно.

Корреги́дор аралые бомбодолго һүнэ үдэргүй хэгдэбэшье, эршэмтэй бэшэ болоо. Теэд японтоной һанаһан амжалтань гүйлгэдэгүй. Хэгдэһэн һандаргалтануудынь тиимэшье шухала бэшэ.

Шэнэ Гвинея ба Шэнэ Британ гэжэ аралнуудай ороёдо, мүн тэрэшэлэн Австралийн хойто эрье шадарые зүбшан хоёр талаһаа авиацийн ябуулга хэгдэжэ үргэлжэлөөр. Японско авиаци болбол Морсби портдо, Шэнэ Гвинейн урда эрье шадарта, Дарвинда ба Австралийн хойто эрье шадарай бусад пунктнуудта түрэ түргэн добтолно.

Австралийска ба американска самолетууд японско аэродромуудые ба Шэнэ Гвинейдэ японтоной эзэлһэн районуудай сэрэгэй бусад объектнуудые бомбодоно.

(ТАСС).

„МУЛЬҺЭН ДЭЭРЭХИ БУТА СОХИЛГОНОЙ 700 ЖЭЛЭЙ ОЙДО" ЗОРЮУЛАГДАҺАН НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИ

Апрелийн 2-ой үдэшэлэн Советүүдэй хоёрдохи байшантай лекцисино зал дотор «Мульһэн дээрэхи бута сохилгоной 700 жэлэй ойдо» зорюулагдаһан научна конференци болобо.

Эндэ научна худэлмэрилэгшэд, багшанар, студентнэр, ураншохёолшод, городой предприяти ба эмхи зургаануудай түлөөлэгшэд сугларaа.

Бурят-Монголой үрэнэй хэлэ, литература ба түүхэн научно-шэнжэлэлтын институтай директор нүхэр **Бельгаев** тус конференциие нээбэ.

Эндэ сугларагшад 5 элидхэл соносоо. «XIII зуун жэлдэ Прибалтикые эзэлхэ гэһэн немецкэ агресси тухай»—профессор Чеботарев, «Александр Невский болбол немецкэ нохос-рыцарьнуудые ялагша мүн» гэһэн элидхэл—доцент Тюшев, «Александр Невскийн стратеги тухай»—доцент Хабаев, «Уранһайхан литературада Александр Невскийе яажа эуралган харуулдаг бэ» гэһэн элидхэл—доцент Абрамов, «XIII зуун жэлдэ гараһан сэрэгэй тесмиологи тухай» профессор Кудрявцев элидхэл хэһэн байна.

Александр Невский—полководец

„Хэрбээ хэн нэгэн мэсэ барижа манда ороо һаа,— мэсэһээ хосорхо байха. Ородой орон нютаг нимэ байгаа юм, нимэ байхашье юм".

Александр Невский.

Манай ороёдо мэхэтэ муухайгаар добтолон ороһон немецко-фашистска булимтарагшалта эсэргүү советскэ арадай эсэгэ ороёо хамгаалгын агууехэ дайн юһэн һараһаа үлүү ябажа байна. Харата дайсан болбол арэ үбэргүй бээ зэбсэглэһэн түйлай ехэ армие СССР-тэ эсэргүү хаяжа, һара хахад ба хоёр һарыг туршада Улаан Армие бута сохиж, Советскэ Союзые дайлан абахабли гэжэ нийлэһэн байгаа.

Хорилохи зуунай харшаан Гитлер ехээр эндүүрэшээ.

Манай шэн зорилго Улаан Армие ба Улаан-Сэрэгэй Флот немецко-фашистска өөмдэгшэдтэ эсэргүү тэмсэлдэ онсо героизм гаргаба. Манай боецүүд нэрэ дээрэ нэрэ зэнгэ сохилто хэнэ. Тиихэ дайсан болбол длинтэйгэр длинтэжэ, буу зэбсэг ба машина техникээ хаян бачуун эуг гэшэ сухарюса ябана.

Манай боецүүд баатар зорилго эсэгэ үбгынгөө габьяата үрэ садань гэшэбли гэжэ бээ хатуулаа. Манай эрхим эсэгэ үбтэлөөр шэн зориг ба геройствода һуратты гэжэ Улаан Армийн сэрэгшэдые, тэрээнэй боецүүдые, командир ба политхүүлэмэрилэгшэдые агууехэ Сталин дэмы урялаа бэшэ. «Энэ дайнда ябаһан таанадые манай агууехэ үбгэ эсэгэнэй—Александр Невский, Димитрий Донской, Кузьма Минин, Димитрий Пожарский, Александр Суворов, Михаил Кутузовай эрэлхэг гайхамшаг жэшээнүүд согзали зүрүүлжэ зориг жүүлгэ!» гэжэ нүхэр Сталин хэлээ һэн.

Александр Невский болбол томо политическэ ябуулташа ба эрэлхэг сэрэгшэ байһан юм. Түйлай ехэ зоригтой ба эршэмтэй байһан дээрэһээн эхэ ороёнойнгоо бээ даанхай ба бүрин бүтэн байдалые хамгаалхын түлөө, Русиие үргэдхэхын түлөө хүсэ шадалаа ехээр гаргаа һэн.

1240 ондо граф Биргер гэгшэн команданлгаар шведүүд Русьта добтолон ороһон байгаа. Шведүүдэй корабльнуud финскэ заливаар Нева мүрэнэй адагта орожо ерэд, «варягнуудһаа грегүүдтэ ошохо» славянска замай далай судар ороёон эртэ үдэн ородой гарсые хаажаргаһан юм. Биргер болбол тэрэ хизаарые барандань өөрынгөө болгон сонсхоод, «Хэрбээ үшөө эсэргүүсэлтэ үзүүлээ һаашни, шэнэ нютаг ороние мэдэлдээ оруулан эзэлхэб» гэһэн заналтатайгаар залуу князь Александр Ярославичта зорюулжа Новгородто элшэнүүсые эльгэһэн байгаа. Князь Александр айнагүй, элшэнүүдыень бусаагаад, дайсанай урдаһаа эсэргүүсэн байлдахын тулада түргэнөөр сэрэгүүдые суглуулжа эхилээ һэн. Эсэгэ болохо ехэ князь Ярославһаа туһалгамжа хүлеэжэ һуугаагүй юм, ушарынь дайсан даншье ойро хүрэжэ ерэһэн байгаа. Александр бухы полкнуудайнгаашье гулинхые хүлеэгүй, сугларaа байһан үсөөгөн сэрэгүүдэй абаад, дайсанай ехэр хүлеэгэгүй газартэ—Нева мүрэнэй хажуудa уугаха гэжэ шидэбэ. Александр болбол өөртөө этигэлтэй үнэн дружиннигуудтай ба новгородойхиннһоо ороһон һайн дураная сэрэгүүдтэй байгаа, үшөө харгыдань падожануудай ополченийн отряд нэгэнэ. Эдэ сэрэгүүдээ абаад Александр болбол шведска сэрэгүүдэй байһан Нева мүрэнэй эрьедэ дүгэлэн . оноһон юм.

1240 оной июлийн 15-да Александр гэб гэнтэ шведүүдтэ добтолбо. Шведүүд эбтэйгээр хэгдэһэн түрилгэдэ тэсэнгүй Нева мүрэн тээшэ сугарижа эхилээ. Суднануудтаа һууха забынь үгэнгүй ородууд мүрдэн намнаба. Биргерэй сэрэгүүд хяа бута сохигдожо. ородой нютаг ороёдоо үлдэгдээ.

Александр болбол бухэла удэртөө байлдаанһаа гарадагүй, тулалдаанай алуулгай тазартань, тэрээнэй эгээ шишихэхы шанартай үедэнь сэрэгүүдтээ зэргэлэн ябадаг байгаа. Олон шведскэ рыцарьнүүдые алажа, Биргертэй өөрөө тулалдан, нюурынь шэрхэгдүүлһэн байгаа. Энэ мэтэр Александрын өөрынь хэһэн баатаршалганууд олондо мэдэгдэһэн юм.

Невскэ ялалтын һүүлэер Александр Ярославич ород арадай дунда ехэ алдартай болоо. Ашынь һанаһан арад болбол Александрта «Невский» гэжэ алдар нэрэ үгэбэ. Энэ нэрэнь алдарта бэ баатар зүрхэтэ полководецын мүнхэ нэрэ болоһон байна.

Мүн тэрэ 1240 онло ородой нютаг ороёдо немецкэ рыцарьнүүд добтолоһон юм. Эдэнэр хадаа боярнуудай дунда һаа урбалта хэгшэдэй ашаар Псковые ба Копорье гэдэг хэрэмые эзэлэн абаад Новгород тээшэ дабшаһан байгаа. Новгородто ехэ аюул тудажа ерэбэ. Новгородойхид баһа дахин Александр Невскидэ ханданба. Тэдэнэрэй урялые Александр дуратайгаар хүлеэн абаад, түргэнөөр сэрэг суглуулжа, немецкэ рыцарьнүүдэй урдаһаа уугаа гараа юм.

Сэсэн мэргэн полководец Александр өөһэдынгөө хэхэ ябуулгые нарилгаар бодожо мэдээд, сэрэгүүдэйнгээ дабшан ябаха замые шадабаритайгаар түлөөлөбэ. Копорье хэрэмые эзэлэн абаха гэжэ шидэзд, 1241 онло тус хэрэмдэ добтолжо, эзэлээ һэн. Һүүлээрынь эршэмтэйгээр байлдажа Псков городые эзэлһэн байгаа.

Энэнэйнгээ һүүлээр Александр Невский немецкэ рыцарьнүүдые бүримһэн бута сохихо хүсэнүүдые бэлэлхэбэ. Өөрөө ехэ олон сэрэгүүдые суглуулаа, дружина сэрэгтэйгээр тэрээнэй дүү Андрей гэгшэ туһалалсахаар ерээ, ингэ начальниктайнгаа урялые новгородойхид дуулажа, эхэ ороёоо хамгаалагшадай зэргэдэ жагсан ороо бэлэй.

Мульһэн дээрэхи бута сохилгон гэжэ түүхэдэ алдаршаһан Чудско нуурай мульһэн дээрэ **1242 оной апрелийн 5-да** гайхамшагта ехэ тулалдаан болоһон юм. Энэ хадаа үнэхээрөө немецкэ рыцарьнүүдые бута сохиһоо ябадаг байгаа, юуб гэхэдэ, Александрын ударидалга доро ябаһан ород сэрэгүүд немецүүдые хяа һамна сойёод, тэдэнэрэй хоёрхы болошоһон үлэгдэлые манай эхэ ороной хизаарһаа холо саана хүртэр намнан тонилгоһон юм.

Мульһэн дээрэхи бута сохилгоной тэдэ Александр болбол ямаршье оршон байдалые хүрдэнаар ойлгон абадаг, дайсанай хүсэнүүдэй байһан газарые зарилнаар тагнаха, тэдэнэй шуусa бодолые тааха, болгоомжотой бэ зоримгойгоор шидэбэрь гаргаа, тэрэнээ хэлбэрилгэгүйгөөр гүйсэдхэхэ—тиимэнүүд үлэмжэ тоо толковолческо шадабари гаргаа һэн. Дайсанайнгаа тактикые, атака хэхэ үеынь тэдэнэй сэрэгүүдэй жагсаалые, галайн хоншоор хэлбэритэйгээр хурса шаантаг боложо немецкэ сэрэгүүдэй дабшадаг, айхабтар «тэхэй» гэдэгыень тон һайнаар шудалан мэдэһэн юм. Тэрэ шаантагай хоёр талаарынь пулеметтэй, дундань бамбай барижа мэсэр зэбсэгжэһэн сэрэгүүд ябадаг байгаа. Дайсанайнгаа жагсаал хуцар шаантаг шэнгөөр хушуурган ороожо, хоёр хэһэг болгоод, тэнцэнэ сэрэгүүдынь хоёр тээшээ сохижо дайсаниие үгы хэдэг байба.

Александр Невский болбол энэ немецкэ тактикада эсэргүүцүүлжэ урдань үзэгдөөгүй өөрынгөө тактика гаргаа. Тэрэнь хадаа немецкэ «гахайе» хоёр талһаань хабшаха үгэн абарта шэнэ болохоһоо гадна мүн урдаһаань сохихо тактика байһан байна. Ямэ тактика хэрэглэжэ, ородой сэрэгүүдэй заха хизаргүй зүрхэтэйгөөр бэлдэгдэн дээрэһээ зүрхэтэйгөөр сугларaа.

Бурят-Монголой үнэн 2-дохи нюур. № 81

Александр Невский болбол ямаршье оршон байдалые хүрдэнаар ойлгон абадаг, дайсанай хүсэнүүдэй байһан газарые зарилнаар тагнаха, тэдэнэй шуусa бодолые тааха, болгоомжотой бэ зоримгойгоор шидэбэрь гаргаа, тэрэнээ хэлбэрилгэгүйгөөр гүйсэдхэхэ—тиимэнүүд үлэмжэ тоо толковолческо шадабари гаргаа һэн. Дайсанайнгаа тактикые, атака хэхэ үеынь тэдэнэй сэрэгүүдэй жагсаалые, галайн хоншоор хэлбэритэйгээр хурса шаантаг боложо немецкэ сэрэгүүдэй дабшадаг, айхабтар «тэхэй» гэдэгыень тон һайнаар шудалан мэдэһэн юм. Тэрэ шаантагай хоёр талаарынь пулеметтэй, дундань бамбай барижа мэсэр зэбсэгжэһэн сэрэгүүд ябадаг байгаа. Дайсанайнгаа жагсаал хуцар шаантаг шэнгөөр хушуурган ороожо, хоёр хэһэг болгоод, тэнцэнэ сэрэгүүдынь хоёр тээшээ сохижо дайсаниие үгы хэдэг байба.

Александр Невский болбол энэ немецкэ тактикада эсэргүүцүүлжэ урдань үзэгдөөгүй өөрынгөө тактика гаргаа. Тэрэнь хадаа немецкэ «гахайе» хоёр талһаань хабшаха үгэн абарта шэнэ болохоһоо гадна мүн урдаһаань сохихо тактика байһан байна. Ямэ тактика хэрэглэжэ, ородой сэрэгүүдэй заха хизаргүй зүрхэтэйгөөр бэлдэгдэн дээрэһээ зүрхэтэйгөөр сугларaа.

Бурят-Монголой үнэн 2-дохи нюур. № 81